

ERDÉLYI MUZEUM

AZ ERD. MUZEUM EGYLET IGAZG. VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FINÁLY HENRIK,

M. K. EGYET. TANÁR, A MUZ. EGYL. TITKÁRA, A M. TUD. AKAD. I. T.

Megjelen havonként.

Oktober. I.

Ára évenként 1 frt 15 kr.

Tartalom: Gróf Mikó Imre Necrologja. — Kisebb közlemények az élet- és szövevény köréből, dr. Török Auréltól. — A francia forradalom philosophiája, Ladányi Gedeontól. — Tárlati jegyzék. — Adományjegyzék. —

Az erdélyi muzeum-egylet igazgató választmánya a megmérhetetlen veszteség lesújtó sulya alatt mély gyászba borulva jelenti, hogy

FŐALAPÍTÓJA ÉS AZ EGYLETNEK MEGALAKULÁSA ÓTA SZERETVE TISZTELT FELEJTHETETLEN ELNÖKE

HIDVÉGI GRÓF MIKÓ IMRE

apostoli királyunk Ő Felsége valóságos belső titkos tanácsosa és Magyarország kir. Főpohárnokmestere, a Lipót-rend nagy-keresztese, a török Medzsidsje-rend első osztályának tulajdonosa, volt erdélyi kincstárnok és m. kir. közmunka- és közlekedésügyi miniszter, a magyar tudományos Akadémia tiszteletbeli és igazgató tagja, a magyar történelmi társulat, az erdélyi országos gazdasági egylet elnöke, az erdélyi ev. ref. egyházkerület, a nagyenyedi, s.-szt.-györgyi ev. ref. főiskolák főgondnoka, M.-Vásárhely, Sz.-Udvarhely, Gy.-Fehérvár, Fiume stb. szab. kir. városok díszpolgára, több bel- és külföldi tudományos testület tiszteletbeli tagja stb. stb.

életének 72-ik, özvegyiségének 28-ik évében, Szombaton, folyó September hó 16-án reggel 7³/₄ órakor hosszasan tartott és fájdalmas májbeli betegség következtében beállott szív szélhűdésben jobb létre szenderült.

Hült tetemei Kedden, folyó September hó 19-én délután 4 órakor fognak belközéputezai házá-tól örök nyugalomra elhelyeztetni.

Kolozsvárt, September 16-án 1876.

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? Hor. carn. I. 24.

Bézárult a sirbolt ajtaja a hidvégi gróf Mikó család utolsó férfisarja földi maradványaira, az éppen most belé-helyezett koporsó gróf Mikó Imre porhüvelyét födi!

Oh! miért nem áll rendelkezésünkre az emberi em-lékezet óta ragyogott lángelmék szellemi ereje, miért nincs megadva nekünk az ékesszólás ész és szívet magával ragadó, ellenállhatatlan hatalma, hogy méltóan fejezhes-sük ki sajtó és lesújtó fájdalomunkat, hogy illően ünne-pelhessük meg a távozott dicső és nagyszerű emlékét!

Nem! mi nem a társadalmi bévett szokást követjük, a mikor e sorokat írjuk; szívünk mély fájdalma mondja tollunk alá a szavakat, és könnyeink áztatják a papírt. Oh! mert fájdalomunk nagy, kimondhatatlan! mert gyá-szunk sokszoros, hiszen nem csak egyenként magunkért, hanem nemzetünkért, hazánkért, jelenünkért és jövőnk-ért gyászolunk. Nem csak az fáj, hogy vesztettünk; nem csak azért sujtó a veszteség, mivel nagy, mivel pótolha-tatlan; nem csak az tölt el a kétségbeeséssel határos bú-bánattal, hogy a szívszaggató fájdalom kínos marezango-lása közben csak anynyit érzünk, hogy az óriási csapás okozta kábultságban veszteségünk mekkoraságát nem is bírjuk felfogni: hanem erőt vesz rajtunk az a rémület, a mely elfogja a szívét annak, a ki az árvízben egy ma-gas épület tetejére menekült és észre veszi, hogy az ár alámosta menhelye alapfalait; úgy érzünk, a mint érez-ne, ha volna saját érzése, az egyes tag, a mikor a lélek elköltözése pillanatában megszűnik létezni az a központi erő, a mely őt éltette és mozgatta; úgy képzeljük ma-gunkat, mint egy naprendszer központot és irányt vesz-tett bolygóit, mert kialudt az a nap, a mely mint suly-pont öszszetartott, a mely vonzásával irányt jelölt nekünk, a mely fényével világított nekünk, a mely jótékony me-legivel ápolt és termékenyített. Oh jaj nekünk! jaj! Nem szégyen nekünk jajveszékelnünk, mert sulyosan ránk nehe-zedett a gondviselés keze és a fájdalom erősebb mint a lelkünk!

Jertek büszke természettudósok, tanítsátok nekünk a ti semmiből induló és a semmiségbe visszaterő tudományotokat! Jertek bölcselők, értekeztek nekünk a ti érzékflenségre vezető okoskodásaitokról! Jertek ti Isten igéjét hirdető tolmácsai a hitnek, szónokoljatok nekünk a mindent intéző gondviselő bölcsesség atyai jóságáról! Eszünket meggyőzhetitek a természet változatlanul következetes törvénye kérlelhetetlenségéről; szellemünk meg fog hajolni a bölcsék ember feletti lelki ereje előtt; kedélyünk megadó alázatossággal fog leborulni az örök bölcsesség kiszámíthatatlan és beláthatatlan intézkedése iránti hódolatra; de szívünk vérző sebe tátongva marad, sajnó fájdalomunk nem engedi megszáradni szemünket, mert hiszen az elkerülhetetlenség tudata nem enyhítheti a fájdalom keserűségét!

Oh sirjunk! sirassuk nagy halottunkat! Sirassuk különösen *mi, az erdélyi muzeum-egylet*, az ő hön szeretett, kiváló kedvteléssel ápoltt, az ő elköltözésével első sorban árvaságra jutott édes gyermeke! Öltünk gyászt, hogy lássa a világ a mi benső keservünket! Kiáltunk ki szorongó keblünkéből gyászoló fájdalomunk panaszhangjait, tán teljesedik rajtunk a koszos költő ígérete: hogy a kesergő szeretet legjobb vigasza, a keserv sirása és jajveszéklése!

Ne kívánd tőlünk, kegyes olvasó, hogy kimért formákban most soroljuk elő neked gróf Mikó Imre eseménydús élete egyes mozzanatait. Nyugodtabb kedély kell ahhoz, mint a milyenről mi e perczen rendelkezünk. De minek is? Hát nem élt ő velünk és közöttünk? Nem láttuk-e valamenynyien, hogy mikor, miként, mit tett, áldozott, tűrt, szenvedett, mindnyájunkért, nemzetünkért, hazánkért, egyházáért, közintézeteinkért, városért és egyesekért? Nem volt-e mindnyájunknak módunk és alkalmunk bámulni lelki nagyságát, csodálni böles mérsékletét, tisztelettel meghajolni az előtt a szilárd akaraterő előtt, a mely zaj és erőszak nélkül, csupán a kitűzött ezélt szem elől el nem vesztő, s bár a viszonyok nyomása alatt olykor szünetelni látszó, de azért mégis folytonosan és ernyedetlenül kitartó munkával és küzdelemmel tudta kivívni nagyszerű sikereit? Avagy ki az ma e hazában, a ki nem volt kész bár mely perczen sorakozni az alá a zászló alá, a melyet gróf Mikó Imre lobogtatótt? Ki nem ajánlotta fel örömet erejét és munkáját

oly vállalatnak a kivitelére, a melyet gróf Mikó Imre indított meg? Hol van e nemzetben egyén, a ki tapasztalás után nem volt meggyőződve gróf Mikó Imre jellemének nem csak szeplőtlen tisztaságáról, hanem az ókori mintaférfiakéval vetélkedő magasztosságáról is? Ki közeledett valaha gróf Mikó Imréhez, ki volt valaha vele bár mi rövid ideig tartott viszonyban, vagy érintkezésben és nem lett feltétlenül és őszintén szerető igaz tisztelőjévé. Ott láttuk őt a minden féktelen szenvedélyt felzaklató politikai párttusa legzabolátlanabb kicsapongásai közt érdemei, erényei és személyisége tiszteletet parancsoló nemes voltától oly magasra emelve hogy még a legrágárabb cynismus hősei se merték rá emelni mérges rágalom nyilait szóró fjaikat; sőt ha volt eset, a melyben eltérő nézet ellenzéket alkotott tettei, eljárásai ellen, még akkor is elismerni kénytelenültek a felszólalók, hogy gróf Mikó Imre személye, jelleme, egyénisége felül áll minden gyanúsításon és tiszteletet parancsol, mint egy szent! És e valóban nagy férfiú, a ki még abban a bizalmas körben is nagy volt, a melyben a franczia mondás szerint nagy férfiú nincs; mily nemes egyszerűséggel, mily minden negéd nélkül való szerénységgel, mily megnyerő nyájassággal lépett az emberek elibé. Az ő nagysága előtt meghajolni nem volt megalázás; az ő tulsúlyát mindenki érezte, a nélkül, hogy irigységre gerjedhetett vagy sértve érezhette volna magát: az ő megjelenése tiszteletet parancsolt, de nem azt a nyomasztó tiszteletet, a mely tartózkodást, visszavonulást idéz elő, a mely megzavarja a közeledőt, elfogulttá teszi és megdöbbsenti: hanem azt a lélekemelő tiszteletet, a mely megnyitja a szívet, megoldja a nyelvet, növeli az önérzetet, bátorít és fokozza a tehetséget; azt a tiszteletet, a melybe soha se vegyül még árnyalata is a félelemnek, a mely legrövidebb uton szeretetre, őszinte ragaszkodásra vezet és csakhamar azzá válik egészen. Gróf Mikó Imre magas rangja, kitünő társadalmi állása, személyiségének természetes fenségése soha se nyilatkozott, soha se tünt ki oly módon, hogy kellemetlenül hathatott volna a vele érintkező alantibb állásura. Ő értett ahhoz a nagy mesterséghez, a melynek a titka abból áll, hogy ő nem szállott le soha a maga magaslatáról, hanem magához emelte az arra valókat.

De mind e szép, e magasztos, e fényes jellemvonásokra feltette a legtündöklőbb koronát az ő szive jósága. Élete egész lefolyásán, tevékenysége minden egyes

mozzanatán, még szenvedésein és küzdésein is ott volt az a kiváltságos szellemeket jellemző bélyeg, a melyet az isteni gondviselés csak jó kedviben nyom rá örök bölcseségének legjobban kitűntetett kedvenceire. Gróf Mikó Imre visszatükrözte lelkében magának a gondviselésnek legtöbbit imádott tulajdonságát, a szeretetet. Ő sokat, ő erősen szeretett. Szerette mindenk felett az ő istenét, a kinek dicsőségére kívánt élni és a kit dicsőítve szenvedte át mind azokat a fájdalmakat, a melyeket a gondviselés bölcsesége életén át rá mért volt, egészen addig a vértanúságig, a melylyé egy kínos betegség tette volt halálos ágyát. Isten dicsőségére szerette igaz vallásossággal egyházát, tett és áldozott érte, működött az ő és intézményei fentartására és megszilárdítására; de az ő vallásossága felül volt emelkedve a felekezeti túlsáponosságain. Ő nem csak protestáns volt, mint sokan, ő igaz keresztény volt! Szerette nagy lelke egész erejével, nemes szíve egész hevével hazáját és nemzetét, azt a szép hazát, a melynek megszerzésében az ő őseinek is folyt nemes vére, a melynek szent földjében gyökerezett az ő családjának törzse, a melynek anyai keblén kívánta alunni mozgalmos élete után a megérdemelt nyugalom örök álmát; azt a nemzetet, a melyhez tartozni mindnyájan oly büszkék vagyunk, mivel dicsőségünkre válik, de a melynek dicsőségét úgy gyarapítani, a mint ő gyarapította, vajmi keveseknek jut osztályrészül; szerette azt a magyar nemzetet, a melynek az isteni gondviselés sok küzdelme és szenvedése között kiváltképpen avval adta különös kegyének fálreismerhetetlen jeleit, hogy oly fiakkal áldotta meg, a milyen gróf Mikó Imre volt. Szerette családját, avval a bölcs szeretettel, a mely a menynevei atya szeretetében keresi a földi atyához illő atyai szeretet mintaképet: határtalan jósággal, de gyengesség nélkül. Szerette az egész emberiséget az isteni nagymester, a szent megváltó értelmében: mert szeretett mindent, a mi jó, a mi nemes, a mi magasztos és e szeretetében munkált, buzdított, áldozott mindenre, a mi arra irányult, hogy az emberben az isteni szikrát tűntesse fel, isten hasonmásává tökélyesítse az embert. Ezt a szeretetét hirdetik fennen az ő nagyszerű alkotásai, a melyek fenn kell, hogy maradjanak; mert a mit szeretet alkotott, szeretet ápolja és tartja fenn: mi pedig erősen hiszszük, mi bizunk benne, hogy a szeretet soha se fog végképp kihalni az emberek kebléből.

És azt az embert, azt a férfit, a kinek jellemrajza ily vázaltszerű körvonalozása is már oly nagyszerű, oly csaknem áttekinthetetlen, képet nyújt; mi elvesztettük! Szűnhetünk-e meg őt siratni, lehet-e vége vagy mérséklete annak a bánatnak, a melylyel búsulunk magunkon, a kik egyszerre oly árvákká lettünk?

De azt mondják: Minden kor megteremti a maga embereit; a gondviselés intézkedett róla, hogy az emberiség nagy társadalmában üres hely ne maradjon. A nagy és szép tulajdonságok nem halnak meg, nem szállnak sirba avval az egyénnel, a ki ideig óráig birta. A „le roi est mort, vive le roi“-féle szó általános elvet fejez ki. Elhalnak a derekak, de más derekak lépnek helyökbe. Egy ember életén nem fordulhat meg egy nemzet sorsa; az egyesek elhullanak, de a nemzet él és nemző ereje helyre hozza a szenvedett veszteségeket.

Nem akarunk vitatkozni a felett, hogy e vigasztalások mennyire alaposak, mennyire nem. De egyet tudunk, egyet merünk határozottan állítani. Bár mi igazság rejlik is az idézett közhelyekben: *mi, a most élő nemzedék, Gróf Mikó Imrében magunkra nézve helyrepótolhatatlan veszteséget szenvedtünk!*

A nemzet erejét, igaz, *egy* fiának, bár mi nagy, bár mi jeles legyen is, elvesztése nem töri meg. A magyar nemzet túl élte egy Hunyadi, egy Mátyás, egy Széchenyi elvesztét! Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egy más főgondnokot fog választani, tán kevésbbé jelest, tán nem oly tapintatost . . . az egyház ügye azért nem fog megbukni. A gazdasági egyesület, a muzeum-egyesület csak fognak találni magoknak elnököket; ha mind ez elnökségek nem is lesznek *egy* személyre ruházva, tán még bizonyos tekintetben jobb is lesz. De egyet nem fog egyhamar találni hazánk a királyhágón inneri része, a mit gróf Mikó Imrében elvesztett.

Gróf Mikó Imre az erdélyrészi társadalom anynyiféle osztályra és rétegre vált testében egy központi súlypont volt, a mely körül a legkülönbözőbb elemekből egy formailag szervezetlennel látszott, olykor saját keblében még szétágazásokat is mutatott, de még is rendszeres testület csoportosult. Értette ő a nagy mesterséget, hogy miként kell a különböző tehetségeket a hasznos és üdvös közmunka körébe vonni és a közügy érdekében célszerűen működtetni. A mit a távol állók rövidlátósága, olykor gúnnyal is, „udvar“-nak képzelt, az nem volt

egyéb, mint a társadalom, a tudomány, a művészet jeles munkásainak gyülekezete, a mely gróf Mikó Imre személye, mint központ, körül öszszesereglett, a melynek ő volt éltető lelke és ösztönartó kapcsa, a mely részint vele, részint általa, majd buzdítása, majd megbízása és utmutatása szerint, hol tőle ösztönözve, hol mérsékelve, minden üdvösbén és jóban segítéyzve és támogatva működött és dolgozott, küzdött és haladott a főczél, nemzetünk közmívelődése és anyagi jólléte előmozdítása érdekében. Gróf Mikó háza, mint a mesebeli Artus király kerek asztala, gyűlhelye volt a jeleseknek. Mánás és polgár, tudós és művész, államférfi és gazda, egyházi és világi, pap és katona találkozott itt, hol nagyobb és hol kisebb gyülekezetben; országos törvények és társulati rendszabályok, nagyszerű tudományos művek és alkalmi versek, nemzeti nagy ünnepek és apró meglepetések, a köz- és társadalmi élet mindennemű mozzanataira vonatkozó tervek és intézkedések lettek itt előlegesen megbeszélve, alaposan megvitatva és sikeresen végre hajtva. A mi innen indult meg, annak a sikere biztos volt, mert vagy nem talált ellenzékre, vagy ha igen, legyőzte. Lehetett itt látni politikai ellenfeleket, a tudomány egymással homlokegyenest ellenkező irányainak képviselőit, elkeseredett személyes ellenségeket gróf Mikó Imre vezérlete alatt egyetértő lelkesedéssel egy közös célra egymás mellett vállat vetve közre működni; mert ő értette azt a nagy mesterséget, miként lehet az egyesben elhallgattatni a magánérdeket a közérdekkel szemben, miként kell az egymás ellen törő erőket egy irányba terelni, miként lehet az egész szolgálatába foglalni azt, a mi magára nem tud egész lenni. Szóval gróf Mikó Imre nem csak maga dolgozott, hanem tudott másokat is dolgoztatni, még pedig mindenkit a maga saját hajlama és tehetsége szerint.

Ő nincs többé, és e központ elveszett. Ki lesz az, a ki ugy mint ő képes lesz enynyi és ilyen erőt maga köré gyűjteni és a közjó érdekében működtetni? Könnyes szemmel és fájdalomdult szívvel kénytelenülünk azt mondani: ez idő szerint e hazában nem tudunk, nem ismerünk senkit. Sirassuk hát nagy halottunkat! Látott az ország sok jelest sirba szállani, de *oly halottja mint gróf Mikó Imre rég nem volt Erdélynek és sokáig nem lesz.*

Legyen emléke áldott, valamint áldás volt egész élete; de keservünk közt lebegjen szemünk előtt az ő mintaképe, vezéreljen minket ezután is halhatatlan szelleme!